

СВІТОВІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НОВІ РЕАЛІЇ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 378.124:371.123:378.1.014.3(4)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Марія Бойко

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, 40027 Тернопіль, Україна*

Розглянуто особливості та шляхи формування професійної майстерності викладача вищої школи в контексті Болонського процесу. Окреслено головні шляхи вдосконалення професійної майстерності викладача вищої школи.

Ключеві слова: професійна майстерність, Болонський процес, викладач вищої школи, проєктувальний, гностичний, конструктивний, комунікативний, організаційний компоненти.

В умовах інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору, реформування вищої освіти у контексті вимог Болонського процесу, досягнення мети сучасної освіти потребує переходу вищої школи на нову концепцію підготовки фахівців, спрямовану на особистісний потенціал студента, здатного до самостійного наукового пізнання, освоєння та впровадження інноваційних технологій, становлення його професіоналізму, формування загальної та професійної культури, професійної компетентності. Для вирішення цих завдань потрібен якісно підготовлений викладач вищої школи.

Сучасна технологізація освіти сформувала у певної частини науковців думку про те, що успіх у навчально-виховному процесі освіти майбутнього буде забезпечуватись тільки якістю використаних технологій. Саме їх вважають гарантом одержання педагогічних результатів. Однак, на жаль, практика доводить протилежне: одна і та ж технологія в руках викладачів з різним рівнем професійної майстерності “працюватиме” по-різному.

На сучасному етапі розвитку освіти вищому навчальному закладу потрібен викладач з іншою типологічною структурою особистості. Він повинен бути лабільним, спроможним до саморозвитку й самовизначення в ситуації, яка постійно змінюється, відкритим до соціального замовлення

освіти, готовим до самовдосконалення, якісної, майстерної реалізації знань, умінь та навичок у професійній діяльності.

До обґрунтування особливостей та закономірностей формування професійної майстерності звертають свої наукові зацікавлення В. Андрущенко, І. Зязюн, О. Пехота, І. Підласий, С. Сисоєва, М. Пащенко. Проблеми активізації пізнавальної діяльності в процесі навчання присвячені дослідження таких учених: Т. Алексеєнко, А. Алексюка, В. Лозової, О. Савченко, М. Мамутова, Г. Щукіної, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Комар та ін.

Метою статті є спроба окреслити головні шляхи вдосконалення професійної майстерності викладача вищої школи.

Сутність професійної майстерності викладача вищої школи може бути зрозумілою лише у межах системного підходу. Основними структурними і функціональними компонентами формування професійної майстерності викладача вищої школи є проєктувальний, гностичний, конструктивний, комунікативний і організаційний.

Проєктувальний компонент містить процес цілетворення. Його розглядають у двох аспектах: діагностика цілетворення та об'єктивний контроль якості засвоєного студентом змісту навчального матеріалу та розвиток особистості в цілому. Педагогічну мету розглядають як зміни, які прогнозує викладач стосовно студента. Процес постановки цілей ґрунтується на таксономії цілей Б. Блума в пізнавальній сфері. Засвоєння студентом змісту навчального матеріалу відбувається за усіма пізнавальними рівнями: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінка. Головним завданням викладача на цьому етапі є постановка діагностичних цілей навчання, яка припускає об'єктивний і однозначний контроль ступеня досягнення цілі, способів їх виявлення, виміру й оцінення. Якщо мета сформульована діагностично (тобто її досягнення можна надійно перевірити), тоді весь процес навчання може орієнтуватися на її ознаки як на еталон. Результат, досягнутий студентами в процесі навчання на кожному з його етапів, порівнюють з еталонними ознаками поставленої мети.

Діагностичне завдання цілей стає можливим, коли вихідні поняття, які використовують, задовольняють такі вимоги:

- а) вони точно визначені, тобто настільки точно описані їхні ознаки, що поняття завжди співвідноситься з його об'єктивним проявом;
- б) прояви і факти, які позначаються поняттям, мають категорію міри, тобто їхня величина піддається вимірюванню;
- в) результати вимірювання можуть бути співвіднесені з відповідною шкалою, тобто їх належно оцінюють [1, с. 94]

Якщо вимоги діагностичності цілей не виконано, то елемент "цілі" не може стати системоутворювальним для вдосконалення педагогічного

процесу. Завдяки постановці діагностичних цілей викладач здійснює безупинний контроль ступеня досягнення студентом намічених цілей, що супроводжується відповідною корекцією процесу навчання. Дуже часто цілі, задекларовані навчальними програмами, суттєво відрізняються від реальних життєвих орієнтирів студентів, що створюють суперечність між бажаним (очікуваним) та реальним у навчанні. Щоб їх попередити, необхідно з самого початку вивчення курсу, розділу, теми вводити студентів у процедуру освітнього цілетворення. Діагностику студентських цілей проводять за допомогою анкетування, де кожному пропонують перелік цілей, в якому він відмічає найголовніші на його думку. Аналіз відповідей анкети дає змогу викладачеві визначити освітній рівень студентів, мотиви навчання, індивідуальні нахили. Завдяки цьому викладач формулює пріоритетні цілі навчання, які групують за обраними напрямками: особистісні цілі, креативні, когнітивні, методологічні, предметні, організаційно-діяльнісні.

Гностичний компонент удосконалення професійної майстерності пов'язаний із сферою знань викладача. Йдеться не про знання предмета, який він викладає, але й вміння працювати зі змістом навчального матеріалу, як поєднуються ці знання із змістом інших предметів, які вивчає студент, щоб забезпечити системний підхід у навчанні. Він також передбачає вдосконалення вмінь виявляти реальні можливості студентів, розвивати їхню мотиваційну сферу.

Конструктивний компонент відображає особливості конструювання педагогом власної діяльності та діяльності студентів відповідно до найближчих цілей навчання. З цією метою розробляють технологічну карту заняття, яка дає можливість варіативно конструювати навчальні заняття, надає педагогічній інструментарій для конструювання під час вивчення кожної теми. Карта містить бази даних із наборами навчальних цілей, критеріїв оцінки їх досягнень, форм, методів, способів та інших технологічних та інформаційних засобів навчання.

Комунікативний компонент характеризує специфіку взаємодії викладача зі студентом задля досягнення дидактичної мети. Тут на допомогу приходять знання та вміння з педагогічної техніки, яка є основною складовою педагогічної майстерності, налагодження емоційного та ділового контакту зі студентом, емоційне налаштування на майбутню взаємодію. Важливими є прийоми, які забезпечують ефективність взаємодії: вміння виявити інтерес до студента, зрозуміти його позицію під час спілкування, володіти засобами невербальної комунікації, толерантне ставлення до всіх учасників навчального процесу.

Організаційний компонент забезпечує самореалізацію та саморозвиток кожного учасника навчального процесу. Стосовно цього компонента у студентів є найбільша кількість зауважень до викладача: використання

стереотипних форм і методів викладання, однотипна структура кожного заняття, монотонність викладу змісту навчального матеріалу під час читання лекцій.

З метою вирішення цих проблем під час викладання курсів “Педагогічна майстерність”, “Освітні технології” студентам читають “Лекцію-прогноз”, “Лекцію-практикум”, “Лекцію вдвох”, активно використовують засоби мультимедіа. Для активізації пізнавальної діяльності, забезпечення внутрішньої мотивації навчання на практичних заняттях активно використовують інтерактивні технології навчання. Ефективне використання викладачем механізмів інтерактивного впливу дає змогу студентам:

- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до її засвоєння;
- самостійно знаходити можливі ресурси для вирішення проблеми;
- виробляти стратегію і тактику досягнення цілей;
- вчитися формулювати, висловлювати та відстоювати власну думку, слухати іншу людину, поважати її погляд;
- моделювати різні соціальні ситуації та збагачувати власний соціальний досвід через їх “прогривання”;
- знаходити спільне розв’язання проблем, вчитися будувати конструктивні стосунки в групі;
- здійснювати проектну діяльність, реалізувати творчі задуми, розвивати навички самостійної роботи [2, с. 67–68].

Для майстерного застосування інтерактивних технологій у вищому навчальному закладі викладачеві слід дотримуватись таких умов:

- чітко визначити цілі навчання;
- сприяти створенню комфортних умов та взаємоповаги;
- формувати мотивацію навчання;
- брати до уваги потенційні можливості аудиторії.

Для того, щоб побачити результативність своєї праці, студентам пропонують заповнити діагностичну карту заняття, яка складається з таких аспектів оцінювання:

- 1) діяльнісний підхід – організація ефективного засвоєння навчального матеріалу, залучення кожного студента, організація самостійної роботи на занятті;
- 2) індивідуальний підхід – реалізація поставлених цілей (загальних та індивідуальних), індивідуальна робота на занятті, реалізація програми саморозвитку та самовдосконалення учасників навчального процесу;
- 3) мотивація і стимулювання навчальної діяльності студентів – постановка цілей і завдань заняття, мотивація шляхом відбору

змісту навчального матеріалу, використання інноваційних технологій, організація рефлексивного обговорення, міжпредметні зв'язки тощо;

- 4) організація контролю – реалізація поставленої мети, використання різних видів і форм контролю, об'єктивність оцінки, оцінна діяльність викладача.

Отже, на підставі теоретичного аналізу та практичного досвіду можна зробити висновок, що вдосконалення професійної майстерності викладача вищої школи відбувається в межах системного підходу. Реалізація усіх компонентів забезпечить якісний навчальний процес, діалог між тим, хто навчає, і тими, хто навчається, творчий саморозвиток та самореалізацію викладача в процесі професійної діяльності.

-
1. *Безпалько В. П.* Слагаемые педагогической технологии. М., 1989. С. 94.
  2. *Вахрущева Т. Ю.* Інтерактивні технології навчання як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності // Нові технології навчання. К., 2007. Вип. 47. С. 64–69.
  3. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України. 2004. № 60-61. С. 7–11.
  4. Педагогічна майстерність / За ред. І. А. Зязюна. К., 2004.
  5. Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євро інтеграції // Матеріали регіонального науково-практичного семінару / За заг. ред. Г. В. Терещука. Тернопіль, 2008.

IMPROVING THE HIGHER SCHOOL TEACHER PROFESSIONAL SKILLS IN THE CONTEXT OF BOLOGNA PROCESS

Maria Boiko

*Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University of Ternopil'
M.Kryvonos Str., 2, UA – 40027 Ternopil', Ukraine*

The article regards some aspects and trends of developing the higher schoolteacher professional skills in the context of Bologna process. It outlines the main means of improving the higher school teacher professional mastery.

Key words: professional skills; Bologna process; higher school teacher; projective, constructive, cognitive, communitive, organizational components.

**УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА
ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В КОНТЕКСТЕ
ТРЕБОВАНИЙ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА****Мария Бойко**

*Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира
Гнатюка ул.М.Кривоноса, 2, 40027 Тернополь, Украина*

Рассмотрены особенности и пути формирования профессионального мастерства преподавателя высшей школы в контексте Болонского процесса. Выделено главные пути совершенствования профессионального мастерства преподавателя высшей школы.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, Болонский процесс, преподаватель высшей школы, проектированный, гностический, конструктивный, коммуникативный, организационный компоненты.

Стаття надійшла до редколегії 19.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008